

наш взгляд, можно решать путем радикального изменения механизма субсидирования. Прежде всего должен быть установленный социальный стандарт на оплату жилищно-коммунальных услуг. Такие стандарты давно существуют во многих странах. В качестве примера ниже приводим данные о доле расходов семейных бюджетов на оплату жилищно-коммунальных услуг в некоторых странах.

Страны	Доля расходов семейных бюджетов, %
Бельгия	11,0
Канада	23,0
Дания	19,0
Финляндия	20,0
Германия	10,0
Ирландия	17,0
Нидерланды	8,0
Швеция	15,0
Швейцария	18,0
Великобритания	11,0

Обращает на себя внимание то, что доля расходов заметно колеблется в разных странах. Это, очевидно, обусловлено характером услуг и уровнем доходов. В наших условиях целесообразно установить дифференцированные пределы в зависимости от совокупного дохода на одного члена семьи. С учетом этого и должен быть рассчитан социальный тариф. Если семье на основе этих расчетов требуется субсидия, то все процедуры перечисления ее на расчетные счета коммунальных организаций должны быть возложены на службы субсидий и предприятия-поставщики услуг.

Получено 17.01.2002

УДК 711.1:69.003:658.012

В.И.ТОРКАТЮК, д-р техн. наук, С.В.ДВОРКИН

Харківська державна академія міського господарства

А.М.ЧЕРКАСОВ, канд. техн. наук

Українська академія державного управління при Президентові України

(Харківська філія)

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МІСТ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ НАПРЯМКІВ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Серед інтегральних показників сталого розвитку міста як системи найбільш ефективними є економічні критерії. Але сучасні традиційні економічні підходи до цього питання не завжди дають очікувані результати. У роботі пропонується принципово новий підхід – інституційний напрямок в сучасній економіці. Розглянуто місце інституціоналізму в економічній думці, його розвиток, розмежовуються старий інституціона-

лізм, неінституціоналізм і нова інституційна економіка, приділено увагу категорії "транзакційні витрати" та їх адаптації до містобудівних систем.

У сучасних умовах становлення в Україні ринкової економіки високий розвиток міської інфраструктури може бути здійснений при добре збалансованій міській економіці. Це досить повно викладено в роботах [1, 2], де наголошується, що при формуванні сучасних систем розвитку міст необхідно здійснювати курс на адаптацію вітчизняної законодавчої бази до норм і стандартів Євросоюзу, створення привабливого інвестиційного клімату, економічної політики приватизації на основі новітніх методик і механізмів управління розвитком міста з використанням світового багаторічного досвіду органів самоврядування та інститутів влади провідних країн світу, що повинно бути закладено у відповідні нормативні документи.

Сучасне містобудівне проектування регламентовано нормами і правилами, що охоплюють санітарно-гігієнічні, протипожежні, технічні та інші вимоги до містобудівних систем. У межах цих вимог зберігається, як правило, широка можливість варіацій, одержання множини допустимих рішень.

При виборі кінцевого рішення проектувальники прагнуть до того, щоб воно було найкращим по всіх позиціях або хоча б за більшістю з них. Однак оскільки ідеальний варіант одразу не знаходиться, а засоби вимірювання різноманітних чинників, що визначають якість планувальної пропозиції, невідомі, то доводиться встановлювати пріоритет цих чинників і вважати, що в більшості випадків чинник економічності є найбільш привабливим і відповідає сучасним інвестиціям.

Але економічні критерії в сучасних умовах мають свої особливості і потребують проведення відповідних досліджень.

З наявних публікацій на економічні теми [3] можна легко зробити висновок, що явище ринкової економіки чи так званого "ринку" має якийсь статичний характер. Мається на увазі, що економічні системи Заходу, де цей ринок поданий найбільш яскраво, принципово не змінювались. Але навіть найменших знань з економічної історії достатньо, щоб зрозуміти, що це зовсім неправильно.

За цією прикрою помилкою робиться інша - з незмінності економіки ринку виводиться й незмінність теоретичних знань про економіку. Слід зазначити, що один з коренів жажливих економічних проблем країн колишнього Союзу криється й у цій помилці. Наприклад, ледь не повсюдне застосування прийомів монетаризму в СНД призвело до складних, важко розв'язуваних кризових явищ, диспропорцій у грошовій та товарній сферах функціонування економіки. Все це можна пояснити лише тим, що монетарні механізми не могли бути застосовані

до країн, де ринкове господарство ще тільки починало розвиватись, а грошові системи були значно зруйновані неуспіхом останніх років перебудови. Ще більш абсурдною ця ситуація стає тоді, коли дізнаєшся про той факт, що монетаризм було розроблено здебільшого у зв'язку з кризою перевиробництва у США і Західній Європі. На цьому прикладі можна побачити, що жорстке закріплення концепції реформування за якимось економічним вченням без належного виявлення умов виникнення теорії, детального аналізу сучасного стану економіки, що реформується, призводить до наслідків, що важко виправляються.

Ринкова економіка не стоїть на місці, вона поступово модифікується. Це, звичайно, потребує нових економічних концепцій. До числа таких можна віднести й інституційний напрям у сучасній економічній теорії. Інституціоналізм в деяких його різновидах є одним з представників сучасного "мейнстріму" в економічній теорії, коли до уваги береться формальна і неформальна сторони організаційних (інституційних) феноменів в економіці.

Початки інституційних поглядів на функціонування економіки сформувалися давно. Одним з перших вчених-економістів, який застосував інституційний підхід, треба назвати К.Маркса. Оригінальність його підходу на той час полягала у визнанні впливу інституційної сторони економіки безпосередньо на функціональну її сторону, тобто принцип інституційного детермінізму був однією з основ його політ-економічної концепції. Марксова теорія фабрики, теорія первісного накопичення капіталу найбільш наочно ілюструє використання цих базових принципів. Система відносин між капіталістом і найманим працівником детермінується організаційною формою, яку набуває поділ праці:

природний поділ праці → кооперація → мануфактура і виробництво абсолютної додаткової вартості → поява часткового робітника → поява машин → фабрика → виробництво відносної додаткової вартості.

Крім того, до школи так званого старого інституціоналізму відносять таких відомих вчених, як Т. Веблен і Дж.К. Гелбрейт. Але основне місце у розвитку сучасних інституційних поглядів сьогодні належить таким напрямам, як неоінституціоналізм і нова інституційна економіка. Незважаючи на удавану подібність назв цих течій, їх економіко-теоретичний зміст зовсім різний. Неоінституціоналізм не намагається докорінно змінити неокласичну базу сьогоденного теоретичного мислення. Тобто традиційний апарат мікроекономіки залишається тут незмінним при посиленні уваги до таких суто інституційних

феноменів, як закони, звичаї, сімейні відносини та ін. Одним з найбільш видатних представників цієї течії є Нобелівський лауреат Р.Коуз. Йому належить створення теорії трансакційних витрат. Трансакційні витрати (від англ. *transaction* - "угода") - це всі витрати, пов'язані із захистом і обміном якими-небудь правами. Вони не завжди явні і не є легко вимірюваними, тому в інституційній традиції часто протиставлені дуже прискіпливо вивченим у мікроекономіці трансформаційним витратам (вони і є тими витратами, які економісти звикли вивчати). Актуальність трансакційних досліджень підтверджується й тим, що трансакційні витрати - це витрати насамперед на інформацію. Категорія ж інформації є сьогодні однією з найважливіших. Успіх у сучасному бізнесі, особливо в постіндустріальних країнах, визначається вже більш інформаційним, ніж трансформаційним фактором. Крім того, часто перетворенню (тобто трансформації) тепер підлягає саме інформація, а не матеріальні ресурси, як це традиційно вважається в економіці. Тому трансакційний підхід є цікавим, а головне - продуктивним у сучасних умовах.

Якщо вживати епістемологічний аналіз теорії за Імре Лакатошем, то нова інституційна економіка претендує на зміну сучасного неокласичного "жорсткого ядра" (*hardcore*) на відміну від неоінституціоналізму, що бере до уваги лише "захисний пояс" (*protection belt*). У цьому руслі цікавими є твори також лауреата Нобелівської премії Д. Норта. Він є одним із засновників так званої *кліометри*, що зв'язує у міцний вузол статистико-математичні дослідження та економічну історію. Крім того, у свої дослідження Норт активно вводить інституційний апарат. Цікавим є його визначення інституцій як правил гри. Якщо праці Коуза не відзначаються особливою увагою до "цифр" і взагалі до математики (що часто ставиться Коузу в докір), будучи здебільшого теоретичними, то Нортівські праці часто забезпечуються багатого, наскільки це дозволяють історичні дані, статистичною та історичною фактологічною інформацією.

Всі ці положення інституційного напрямку в сучасній економіці треба враховувати при формуванні параметрів сучасних містобудівних систем, пам'ятаючи про те, що економіка міста складається з наявних в ньому галузей матеріального виробництва та невиробничої сфери, є сукупністю економічних процесів, що відбуваються в різних видах міської діяльності.

Для сталого розвитку міст на сучасному етапі необхідно постійно вести економічний аналіз галузевої структури економіки міста. Найбільш важливою метою цього є визначення видів діяльності в місті, які найбільш сприятливо впливають на його економічний розвиток.

Економічний аналіз являє собою вивчення впливу певних видів діяльності з позицій суспільства в цілому, тобто визначення того, чи цей вид діяльності принесе користь не тільки своїм організаторам, але й суспільству (наприклад, аналіз та оцінка різних видів діяльності в місті з впливом на його економічний розвиток). Для визначення і прогнозу загального економічного розвитку міста, перспективних для нього галузей і взагалі перспективної галузевої структури міста треба ретельно використовувати теорії і методи економічного аналізу [4].

1. Шутенко Л.Н. Теоретические основы формирования жизненного цикла городского жилого фонда // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып. 33. – К.: Техніка, 2001. – С.152-173.

2. Семенов В.Т. "Міський проект" – багаточільова програма розвитку міста // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып. 32. – К.: Техніка, 2001. – С.10-12.

3. Маконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономика: принципы, проблемы и политика. Пер. с англ. – К.: ХаГар, 2000. – 785 с.

4. Бубес Э.Я., Зельдович Р.Н. Оптимальное программирование в экономике градостроительства и городского хозяйства. – Л.: Стройиздат. 1975. – 264 с.

Отримано 18.01.2002

УДК 388.1

Н.Ф.ЧЕЧЕТОВА, канд. экон. наук, В.В.ДЫМЧЕНКО
Харьковская государственная академия городского хозяйства

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПЛАНИРОВАНИЯ КОЛИЧЕСТВА ПАССАЖИРОВ, ПЕРЕВОЗИМЫХ ГОРОДСКИМ ОБЩЕСТВЕННЫМ ТРАНСПОРТОМ

Рассматриваются вопросы наиболее объективной оценки определения количества пассажиров, перевозимых городским пассажирским транспортом, и расчетного дохода.

В настоящее время статистические данные согласно "Инструкции о порядке учета пассажиров, которые перевозятся пассажирским общественным транспортом на маршрутах", утвержденной приказом Министерства статистики Украины №150 от 27.05.96г., не отражают объективных данных о числе пассажиров. Это связано с тем, что при учете льготных категорий населения и расчете коэффициента соотношения количества бесплатных и платных пассажиров для пассажирского транспорта не принимается во внимание их дифференциация по видам городского транспорта. В результате происходит завышение количества бесплатно перевезенных пассажиров на тех транспортных средствах, где имеются ограничения на их перевозку (например, маршрутные такси):

$$Q_{\text{общее}} = Q_{\text{плат}} + Q_{\text{беспл.}} \quad (1)$$